

ביקור הגברת הזקנה מאת פרידריך דירנמאט

דפי סיכום אורית סוקר

למחזה זה מבנה קלאסי של שלוש מערכות. המערכה הראשונה מהווה אקספוזיציה, השניה – הסתבכות והתפתחות, והשלישית – התרה וסיום.

מערכה ראשונה

במערכה הראשונה, שהיא האקספוזיציה, מוצג הרקע הכללי למחזה.

מרכיביה העיקריים של האקספוזיציה הם -

הזמן, המקום, הדמויות והבעיות המרכזיות.

הזמן

1955. קליר עזבה את העיירה בשנת 1910, והיא חוזרת אליה כעבור 45 שנה. זהו זמן משמעותי מאד, מכיוון שבתקופת העדרה של קליר התרחשו שתי מלחמות העולם. למרות שהן אינן מוזכרות באופן מפורש במחזה, נוכחותן והשפעתן היא מרכזית.

התקום

אירופה, כפי הנראה - גרמניה. עם זאת, המקום אינו מוגדר, ובמקוון: כך נוצר הרושם שמדובר ב"כל מקום". ניתן להבין זאת, למשל –

↪ מהוראות הבמה בעיצוב תחנת הרכבת: "הכל כמנהג הארץ שבה מוצג המחזה".

↪ מכך שאין ציון של שם המטבע המקומי.

בניגוד למצבה של אירופה, המשגשגת ומתפתחת, מצבה של העיירה הוא בכל רע. ניתן להבין זאת מתוך הדברים הבאים:

א. עיצוב התפאורה, המתואר בתחילת המחזה. (תחנת-רכבת עזובה ועלובה, בתים ישנים, מראה מוזנח)

ב. הרכבות הפסיקו לעצור בגילן, למעט רכבות מאסף בודדות.

ג. פקיד ההוצאה לפועל אינו מוצא עוד מה לעקל בעיירה.

ד. כל המפעלים בעיירה נסגרו.

ה. לאף אחד מתושבי העיירה אין עוד שעון.

ו. המורה, ראש העיר והכומר חולקים צילינדר (מגבעת) כדי לברך את קליר.

הדמויות

במחזה זה דמויות רבות, הנחלקות לשת קבוצות: תושבי העיירה גילן, ואנשי פמלייתה של קלייר זחנסיאן. בהמשך יצטרפו גם אנשי התקשורת.

רוב הדמויות דומות זו לזו וחסרות ייחוד, וזה באופן מכוון. יש תחושה שהדמויות "משוכפלות", חסרות אישיות ופועלות כעדר.

הדמויות העיקריות בעיירה גילן הן:

↪ **ראש העיר**: מיואש ממצבה של העיר, ומוכן לעשות הכל כדי לקדמה.

↪ **אלפרד איל**: חנווני, אדם מכובד מאד בגילן. בתחילת המחזה נאמר לו שבזכות קשריו עם

קלייר הוא מועמד למלא את מקומו של ראש העיר. נשוי ואב לילדים. הוא מעיד על עצמו שחיינו עם אשתו,

מתילדה, אינם מאושרים, וילדיו "חסרי אידיאליים". איל הוא הדמות המרכזית במחזה, והוא עובר במהלכו

שינוי אמיתי.

↔ **המורה:** משמש כמורה העיירה זה שנים רבות, והיה גם מורה של קליר. הוא הראשון שמבין את התהליך שעומדת גילן לעבור, והיחידי שמנסה למחות כנגד התהליך ולעצור אותו. הוא מדמה את קליר לאלת-גורל יוונית, ורואה את הופעתה כמעוררת חרדה וחלחלה.

↔ **בנוסף עליהם:** הכומר, הרופא, השוטר, המתעמל, משפחתו של איל, עובדי הרכבת, פקיד ההוצאה לפועל, ואזרחים שונים.

הדמויות המופיעות עם קליר הן:

↔ **קליר זחנסיאן:** האישה העשירה בעולם. בת 62, ילידת גילן, שעסקיה חובקים עולם.

סיפורה, בקצרה: בשנת 1910 הייתה אהובתו של איל, ואהבה אותו בכל ליבה. היא נכנסה להריון ממנו ורצתה להתחתן איתו, אך הוא העדיף לשאת את בת החנווני העשירה, מתילדה. קליר הגישה תביעה להכרה באבהותו, אולם איל שיחד שני אזרחים להעיד שגם הם שכבו עם קליר, וכך היא הפסידה במשפט. היא עזבה את העיר בעודה בהריון. התינוקת נולדה, נלקחה מייד לאימוץ, ונפטרה כעבור שנה. קליר עבדה בבית-זונות בהמבורג, שם התאהב בה בעלה הראשון, זחנסיאן הזקן, ונשא אותה לאשה. כך הפכה לעשירה. לאחר מותו המשיכה להתחתן עם בעלים ולהתגרש מהם, כתחביב וכדרך להתעשרות נוספת. קליר עברה כמה תאונות בחייה, וכתוצאה מכך הוחלפו רבים מאיבריה בפרוטזות יקרות, עשויות שנהב. קליר מעידה על עצמה: "אותי אי אפשר להרוג". הפרוטזות היקרות של קליר מסמלות את התהליך שעברה קליר עצמה, במהלך השנים: היא התקשחה, איבדה את אנושיותה, וצברה כוח לא-אנושי, כתוצאה מעושרה הרב.

↔ בנוסף לפמליה שלה, קליר מביאה עימה כמה חפצים סמליים: ארון-מתים (המיועד לאיל), אפיריון (בו נושאים אותה משרתיה), וכלוב ובו פנתר שחור.

בפמלייתה של קליר דמויות רבות, שלכולן היא העניקה את שמותיהן:

↔ **טובי** - בעל מס' 7, עשיר וטיפש, שיתחלף בהמשך בבעלים 8 ו-9.

↔ **טובי** - רב המשרתים, לשעבר השופט העליון הופך, שפסק במשפטה של קליר.

↔ **טובי ורובי** - "לועסי המסטיק", נושאי האפיריון. לשעבר נדונים-למוות מכלא סינג-סינג. קליר פדתה אותם בעבור מליון דולר כל אחד.

↔ **קובי ולובי** - הסריסים העיוורים. הם עדי-השקר שבגללם הפסידה קליר במשפט האבהות כנגד איל. הם נדדו ברחבי העולם, אך קליר מצאה אותם, סירסה ועיוורה אותם, וצירפה אותם לפמליתה.

כמו תושבי העיירה, גם פמלייתה של קליר מתאפיינת בדמויות "משוכפלות", המופיעות בזוגות או בקבוצות

(הבעלים, הסריסים, לועסי המסטיק). כולם דומים זה לזה בהיותם "רכושה" של קליר, אשר גם קובעת את שמותיהם ה"משוכפלים".

בעיה מרכזית

העיירה גועת זקוקה נואשות לעזרה כלכלית. תקוותם היחידה היא תרומתה של קליר. קליר, מצידה, מציעה: צדק תמורת מיליארד. אם ימצא בעיירה מי שירצח את איל, היא תיתן חצי מיליארד לעירייה, ועוד חצי מיליארד לחלוקה בין התושבים. ראש העיר מצהיר: **"אני דוחה את הצעתך בשם העיר גילן. בשם האנושות. מוטב שנישאר עניים משנתגאל בדם אדם."** העיירה תומכת בו, אך קליר מאמינה שתזכה במבוקשה, ומצהירה – **"אני אחכה"**.

הבעיה המרכזית, אם כן, היא – האם תשמור העיר על עקרונותיה, או שתיכנע לדרישתה של קליר?

רמזים מטרימים (מהמילה "טרם"). אלה פרטים בעלילה המרמזים על עתיד להתרחש בה.

לעיתים הם ניתנים לזיהוי רק בקריאה שניה של היצירה.

במחזה זה, שאלותיה של גב' זחניסאן, המופנים לדמויות המייצגות את המוסדות המרכזיים בעיר, מהוות רמזים מטרימים להצעתה, שתבוא בסוף המערכה, וכן – להתגשמות תכניתה בסוף המחזה. קליר שואלת –

↩ את השוטר, הממונה על שמירת החוק (עמ' 21): "האם אתה עוצם עין לפעמים? ... מוטב

שתעצום שתי עיניים". דבריה מרמזים על כך שהשוטר יצטרך להעלים עין מרצח איל. ואכן, בסוף המחזה נותן השוטר את חסות החוק להוצאתו להורג של איל.

↩ את הכומר, הממונה על הדת והמוסר (עמ' 22) "האם אתה נוהג לנחם את הגוססים... שנדונו

למוות?" וכשהכומר מציין שעונש המוות בוטל בארצם, היא עונה – **"אולי ינהיגו אותי שוב"**. דבריה מרמזים על כך שהעיירה תחרוץ את דינו של איל למוות, לפי הוראותיה. ואכן, בסוף המחזה מאפשר הכומר את מותו של איל, כאשר הוא מציע לו וידוי אחרון לפני המוות (איל מסרב להצעה).

↩ את הרופא, הממונה על הבריאות והטיפול ברווחת האזרחים (עמ' 33): "האם אתה מכין תעודות-

פטירה? ... בעתיד תקבע שהיה התקף לב". דבריה מרמזים על כך שרצח איל יוסווה כהתקף-לב. ואכן, בסוף המחזה קובע הרופא שאיל מת כתוצאה מהתקף לב, המתפרש ע"י כולם כ"תוצאה של שמחה".

↔ את המתעמל, המייצג את הסדר והבריאות (עמ' 33): "**האם כבר ניסית פעם לחנוק מישהו, עם הכוח הזה שלך?**" דבריה מרמזים על כך שהמתעמל יוציא לפועל את גזר-דין המוות. ואכן, בסוף המחזה מנצח המתעמל על הוצאתו להורג של איל, בה משתתפים כל תושבי גילן.

מעניין לציין שבשלב זה איל, יותר מכולם, זחוח ואינו מבין את שעומד להתרחש. הוא בטוח בכוח-הקסם שלו, ומשוכנע שקלייר עומדת לתרום לעיר כסף, בזכותו. איל אינו מבין כלל את משמעות מעשיו עבור קליר, והוא מנסה להכחיש או לבטל את חשיבותם. זחיחותו של איל בונה אירוניה-דרמטית בדיעבד, כאשר נחשפת תכניתה השטנית של קליר.

מערכה שנייה

במערכה השנייה חלים ההסתבכות וההתפתחות. אנו עוקבים אחר איל, העובר בעיירה מסע בן חמש תחנות, במהלכו הוא מגלה שננטש על-ידיה לגורלו המר. במקביל למסע החיצוני, איל עובר תהליך פנימי של התפכחות, הבנה, ניסיון להצלה עצמית, וייאוש.

במקביל לאיל, העיירה עצמה עוברת תהליך של התדרדרות מוסרית, המאפשר לה להתכונן לרצח איל.

בניגוד לאיל ולעיירה, קליר אינה משתנה באופייה ובדרישותיה.

המערכה מתרחשת, בו-זמנית, בשתי זירות:

א. העיירה גילן, על מוסדותיה השונים,

ב. חדרה של קלייר זחנסיאן במלון האפוסטל.

ההתפתחויות בעיירה: מסע ההתפכחות של איל

תחנה ראשונה: החנות של איל

בתחילת המערכה אנו פוגשים באיל, בחנותו. בשלב זה הוא עדיין בטוח בעצמו: "העיר לצידי" (עמ' 42). הראשונים לנטוש אותו, בתירוצים שונים, הם בני משפחתו: אשתו נשארת בחדרה, וילדיו יוצאים, איש-איש לעיסוקיו. אלא שאיל מקבל את התירוצים שהם מציגים לו, ובוחר להעלים עין מהאמת.

בהמשך, מגיעים לחנות לקוחות שונים. בהתחלה, איל עדיין זחוח: הוא מספר ללקוחות שהצהרת התמיכה של הגילנאים, במערכה הקודמת, הייתה "הרגע הכי יפה של חיי" (עמ' 47).

בהדרגה, מתברר שהתושבים מרשים לעצמם לצרוך מוצרים יקרים מהרגיל, אותם הם קונים בהקפה, מתוך בטחון שהכסף יגיע אליהם, ובקרוב. הצופים תופסים, כמה רגעים לפני איל, שתושבי העיירה מסתמכים כולם על הכסף הצפוי להם לאחר שאיל ירצח, דבר המצביע על ביטחונם שרצח זה אכן יתבצע, בסופו של דבר. העיירה, עוברת תהליך סמוי שבו היא מאשרת, ללא מילים, את הסכמתה לרצח איל.

הסמל הבולט ביותר לתהליך שעוברת העיירה הוא – הנעליים הצהובות, שכל התושבים רוכשים ונועלים. האחידות מסמלת את ההסכמה והעדירות, והצבע הצהוב, צבעו של הזהב, מרמז על תאוות-הבצע, שהיא הגורם המניע את הדמויות.

כשאיל מבין את המצב הוא מטיח בפניהם של הלקוחות את השאלה הרטורית – "ממה תשלמו? ממה? ממה?" (עמ' 50), משליך עליהם סחורה, ופורץ החוצה, כדי לחפש לו הצלה.

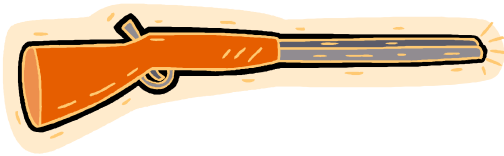

תחנה שניה: משטרת גילן

איל פונה לשוטר ודורש שיעצור את קליר זחנסיאן, מאחר והיא "מסיתה את אנשי העיר להמית אותי" (עמ' 52). בתגובה, השוטר מציג לו תשובה ממלכת: לטענתו, לא ייתכן שהצעתה של קליר היא רצינית, מאחר והסכום שהציעה בעבור הריגתו גבוה מדי, ואינו הגיוני. מצד שני, אם אכן התכוונה לסכום זה, הרי שהיא מטורפת, ולכן לא ניתן להתייחס בהגיון להצעתה. בכל מקרה, אין בכוונתו של השוטר לפעול כנגדה.

השוטר טוען את רובהו ומכוונו אל איל, כאילו ללא כוונה. בינתיים מגלה איל שגם השוטר רכש נעלים צהובות, וכן – שן זהב חדשה בפיו. השוטר מבטל את טענותיו של איל ויוצא מהמשרד, בתואנה שעליו לצוד את הפנתר השחור שברח. איל קורא אחריו – "אותי אתם צדים, אותי" (עמ' 56).

תחנה שלישית: בית העירייה

בכניסתו למשרד ראש העיר מבחין איל מייד שגם הוא, כמו שאר התושבים, נועל נעליים צהובות. בהמשך הוא יגלה גם תוכניות לבניין-עירייה חדש, ועוד סימנים לעליה ברמת-החיים.

איל מבקש מראש העיר הגנה. ראש העיר, מצד אחד, מבטל כל אפשרות שבני העירייה אכן מתכננים לרצוח את איל. מצד שני, הוא מצדיק את עמדתה של קליר: "... הבאת נערה לעברי פי פחת... אין לך הזכות המוסרית לתבוע את מעצרה של הגברת" (עמ' 59). הוא גם מודיע לאיל, "בשם המפלגות", שמועמדותו לראשות העירייה מבוטלת.

בנוסף, ראש העיר כבר מכין את השטח להשתקת הרצח: הוא הודיע למערכת העיתון להסתיר את הפרשה, לטענתו – כדי לחפות על איל. איל, בניגוד אליו, מעוניין לדבר עם העיתונות, בתקווה שהדבר יביא להצלתו. ראש העיר רואה זאת כחוצפה.

ראש העיר מעניק, בעצם, הצדקה מוסרית לעמדתה של קליר, ובכך הוא סולל את הדרך לקבלת הצעתה.

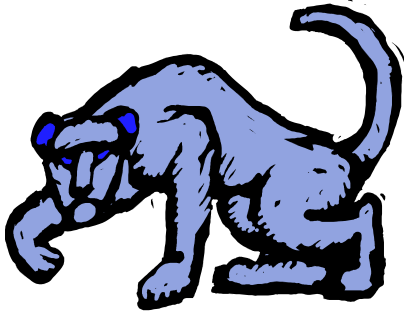
תחנה רביעית: הכנסיה

איל, שנואש מניסיונותיו לזכות בתמיכת החוק, פונה לבקש את הגנת הכנסייה, הממונה על המוסר. אלא שהוא מגלה שממש כמו קודמיו, גם הכומר כבר התפתה לכספה של קליר, ורכש פעמון חדש לכנסיה.

הכומר מסובב את טענותיו של איל כלפי קלייר ואנשי העירייה כנגד איל עצמו: "הסיבה לפחדנו נעוצה בלבנו, נעוצה בחטא שלנו..." (עמ' 63) הוא אומר, ומציע לאיל – "בחן את מצפונך. חזור בתשובה..." (עמ' 64). איל הנואש מבין שגם מהכומר לא תבוא לו ישועה, ומטיח בפניו – "גם אתה!"

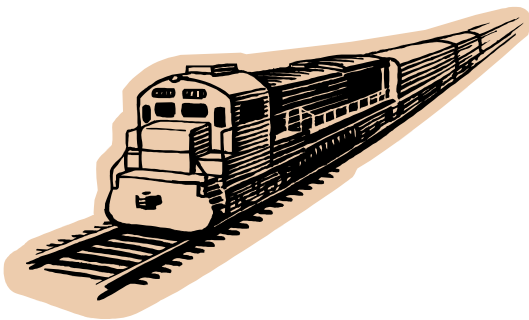
בניגוד לקודמיו, הכומר הוא היחידי שמוכן להכיר בתהליך שעוברת העירייה, ומציע לאיל את המוצא היחידי, לדעתו: "ברח! אנחנו חלשים... הפעמון מצלצל... פעמון הבגידה. ברח, אל תעמיד אותנו בניסיון..." (עמ' 64).

ובינתיים: המצוד אחר הפנתר

במקביל לתהליך שעובר איל, מתרחש בעיירה המצוד אחר הפנתר השחור של קלייר, שהוא אחד המוטיבים המרכזיים של המערכה. תהליך זה מהווה אנלוגיה סמלית למצוד הסמוי אחר איל. ראשית, נזכור שכינוי החיבה של איל בפיה של קלייר, בנעוריהם, היה – "הפנתר שלי". שנית, המצוד אחר הפנתר מהווה עילה לאנשי העיירה להסתובב כשהם חמושים: השוטר, ראש העיר והכומר, כולם חמושים ברובים ואקדחים, אותם הם מכוונים אל איל, לכאורה – ללא כוונה.

עם סיום ביקורו של איל בכנסיה, הפנתר נצוד ונהרג מול חנותו של איל. תגובתה חסרת-הרגש של קלייר למות הפנתר – "חבל על החיה. רובי, את מרש-האבל" (עמ' 65) ממחישה את קור-ליבה של הגברת הזקנה, ומאפשרת לנו להבין את יחסה למותו הצפוי של איל. במקביל, איל מבין שלא נותר לו אלא לברוח, והוא פונה לתחנה האחרונה: הרכבת.

תחנה חמישית ואחרונה: תחנת הרכבת

בסצנה זאת מנסה איל לברוח מהעיירה, באמצעות הרכבת. זוהי סצנה חזקה במיוחד, מאחר ואיל עומד בה מול כל תושבי העיירה. התושבים מופיעים כעדר: בנוסף למספרם הרב ונעליהם הצהובות, הם חוזרים, ביחד, על דבריהן של הדמויות הראשיות: ראש העיר, המורה, הרופא.

המסרים הם, לכאורה, מרגיעים ומאשרים: "שלום! שלום!" (עמ' 65), "אדם הגון! אדם הגון!", "דרך צלחה! דרך צלחה!" (עמ' 67), אך הם מאיימים בהמוניותם. איל חש מוקף וחנוק, וטוען שוב ושוב – "אחד מכם יעצור בעדי, כאשר אתחיל לעלות לרכבת". אנשי העיירה אמנם שוללים זאת, אך איל, בסופו של דבר, מתמוטט, ואינו עולה לרכבת. מילותיו האחרונות במערכה זאת הן – "אני אבוד!" (עמ' 69).

מדוע לא עלה איל לרכבת? הצופים אינם מקבלים תשובה ברורה לשאלה זאת, ובמכוון. נראה שהתשובה מורכבת:

- ↩ איל אכן חושש שיעצרו אותו, ואף ינסו להרגו.
- ↩ איל מפחד להעמיד את נאמנות העיירה במבחן.
- ↩ איל חושש שקלייר תשיג אותו בכל מקום אליו יגיע ותנקום בו, כשם שעשתה לעדי-השקר.
- ↩ מצפונו של איל, שעובר תהליך במהלך המערכה, אינו מאפשר לו בשלב זה לברוח מאשמתו.

הציפיה בחדרה של קליר

בניגוד לאיל, המסתובב בעיירה כאחוז אמוק, קליר אינה זזה מחדרה שבמלון האפוסטל – ואין לה גם צורך לזוז: כל הסובבים אותה עובדים בשבילה.

קליר מתכוננת, בו-זמנית, לשני אירועים: חתונתה עם בעל מס' 8, ומותו של איל. בתחילת המערכה אנו צופים בה כשהיא "מרכיבה את עצמה" בבוקר, באמצעות הפרוטזות היקרות. בהמשך, היא מקבלת בשוויון-נפש מברקי-ברכה משועי העולם: "אייק" (איזנהואר, נשיא ארה"ב) נהרו (ראש ממשלת הודו), אונאסיס (המליונר האגדי); שולחת את נשיא הבנק העולמי בחזרה לביתו כי "אני לא יכולה לקבל אף אחד" (עמ' 57); רודה בבעלה החדש; מספרת על בעליה לשעבר ("אני חייבת לפקח עליהם מרחוק", עמ' 61); ומנהלת את עסקיה באמצעות רב-המשרתים והטלפון. כמו-כן, ממשיכים להגיע לחדרה זרי-אבל, לקראת מותו הצפוי של איל.

דמותה הגרוטסקית (=מוקצנת בהתנהגותה עד כדי גיחוך) של קלייר מדגישה את היותה חזקה, נחרצת, אגואיסטית וחסרת כל רגש חמלה או רחמים. כוחה האינסופי של קליר הוא תוצאה ישירה של כספה האינסופי. ברור לנו שדמות זאת לא תוותר עד שתשיג את חפצה: מותו של איל.

מערכה שלישיית

עם סיום ההסתבכות במערכה השנייה, גורלו של איל נחרץ, והוא מבטא זאת בדבריו – "אני אבוד".

המערכה השלישית מהווה את ההתרה לדילמה ולקונפליקט: נחשפים הפרטים האחרונים להשלמת תכנית הנקמה של הגברת הזקנה. אין עוד מנוס: גזר הדין מתבצע.

קלייר עם הרופא והמורה באסם

בתחילת התמונה אנו פוגשים את קלייר באסם, מייד לאחר נישואיה לבעל מס' 8. מסתבר שבינתיים הספיקה כבר להתגרש ממנו. המורה והרופא מבקשים לשוחח איתה, ומציעים לה הצעה הגיונית: היא תקנה את המפעלים הכושלים של העיירה, תשקמם, ובכך תצא מורוחת כלכלית.

בשלב זה מתגלה עוד נדבך בתכנית הנקמה של הגברת הזקנה: כל מפעלי העיירה שייכים לה כבר שנים. היא רכשה אותם במטרה לגרום לגסיסתה של העיר, ולאפשר את תכנית הנקמה הסופית שלה. היא לועגת להצעתם של המורה והרופא "התקווה שהגיתם הייתה שיגעון... כל החיים שלכם היו בזבז חסר תועלת". המורה עושה ניסיון אחרון לדבר אל מצפונה: "עזבי את מחשבות-הנקם המשחיתות[...]. התעלי לרגשות אנושיים נאצלים!" אולם היא מסרבת סירוב מוחלט: "רגשות אנושיים נאצלים הם עניין למיליונרים רגילים. עם כוח פיננסי כמו שלי ניתן לשנות את סדרי העולם. העולם הפך אותי לזונה, ואני אהפוך אותו לבית-בושת[...]. אדם ישר הוא רק זה שמשלם" (עמ' 73-74).

בחנותו של איל

תמונת-המצב

בחלקה הראשון של התמונה איל ספון בחדרו, מעל החנות, כשרק צעדיו מהדהדים למטה. גברת איל משרתת את הלקוחות. מסתבר שלכולם, כולל גברת איל, דאגה אחת: לשמור שאיל לא יברח, ושלא יספר את סיפורו לעיתונות.

הצייר מביא לגב' איל תמונה של איל, שצייר עבורה. גב' איל מודה לו ומאשרת שתתלה אותה מעל מיטתם: "אלפרד מזדקן, אף פעם אין לדעת מה יקרה, וטוב שיש מזכרת" (עמ' 79)

התקשורת

העיתונאים, הנמצאים בעיירה כדי לסקר את חתונותיה של גב' זחנסיאן, באים לראיין את גב' איל, לאחר שקיבלו מידע משני הסריסים על קשריה הקודמים של קליר עם איל. שני הסריסים נענשים על פטפוטם, בהמשך. העיתונאים "תפרו" סיפור אהבה, לפיו עזב איל את קלייר לאחר שהכיר את אשתו הנוכחית והתאהב בה. תושבי העיירה מאשרים את הסיפור.

ניסיונו הכושל של המורה לגרום שינוי

לפתע קם המורה הזקן. מאז כניסתו לחנות הוא שותה לשוכרה, והוא מעיד על עצמו שזהו מצבו בזמן האחרון. מסתבר שהוא מנסה להטביע את הקונפליקט המוסרי שלו בשתייה לשכרה. המורה נעמד על חבית-הדגים שבחנות ופותח בנאום שמטרתו – להשיב לבני-העיר את שיקול-הדעת המוסרי שלהם, ולעצור את הרצח העומד להתבצע. אנשי העיירה מנסים להשתיקו, הצייר חובט עם התמונה על ראשו, התמונה נקרעת ונשארת תלויה על צווארו אך הוא אינו מוותר: "אני רוצה לספר את האמת, גם אם נישאר עניים לנצח! [...]"

אני פונה לדעת הקהל בעולם! דברים זוועתיים עומדים להתרחש בגילן!" (עמ' 82)

אלא שאז יוצא איל מחדרו ועוצר את המורה. המורה מוותר.

תמונת השחיטה המכויימת

העיתונאים מביימים תמונה בה מוכר איל גרזן לקצב, ומרכין את ראשו, כאילו לקראת שחיטה. לפתע הם מתבשרים על נישואיה של קלייר לבעל מספר 9, ויוצאים מהבית. השאר מסתלקים בעקבותיהם, ומותרים את איל והמורה לבדו.

השיחה בין איל למורה

המורה מגלה שוב לאיל את רצונו להצילו, אולם איל מסרב: "הבנתי שאין לי עוד זכות להיאבק [...]" אני עשיתי את קלרה למה שהיא, ואת עצמי עשיתי למה שאני – חנווני מזהם. [...]" אני לא יכול עוד לעזור לעצמי, וגם לא לכם" (עמ' 85).

המורה מבין את עמדתו על איל, ומשלים עמה: "הם יהרגו אותך. אני יודע זאת – מן ההתחלה. וגם אתה יודע כבר מזמן. [...]" גם אני אשתתף בזה. אני חש שלאט-לאט אני נהפך לרוצח. אמונתי באנושיות שבאדם היא חסרת-אונים. [...]" אני פוחד, איל... אני מבין כי גם אלינו תבוא פעם גברת זקנה, יום אחד, וכי גם לנו יקרה מה שקורה לך". (עמ' 86). כדי להשלים עם המצב, הוא חוזר להשתכר. הוא קונה בקבוק בהקפה, דבר המסמל את הצטרפותו לכלל העיירה.

הצעתו של ראש העיר

ראש העיר מופיע בחנותו של איל, מצויד ברובה. הוא מדווח על האסיפה שעומדת להתקיים במלון האפוסטל, בהשתתפות כל אנשי העיירה, במטרה להכריע ב"עניין של איל". הוא רומז שההחלטה כבר ברורה, ואיל יוצא להורג. הוא מאיים על איל שאם ינסה לחשוף את הדברים לעיתונות, יהרגו אותו קודם לכן. איל אומר שיקבל עליו את הדין.

אז מציע ראש העיר לאיל להתאבד בעצמו, כדי לחסוך לעיירה את הצורך לעשות זאת. לטענתו, עבור איל זוהי דרך "לטהר את עצמו חלקית". איל מסרב. הוא מסביר שהיה עושה זאת, אולי, אילו נעשו הדברים בגלוי מלכתחילה. אלא שהאופן בו השאירה אותו העיירה להתמודד לבדו עם הפחד, אינו מאפשר לו עכשיו לשתף איתם פעולה. לכן, הוא אומר, "אתם יכולים להרוג אותי. אני לא מתאונן, לא מוחה, לא מתנגד; אבל לא אוכל לפעול במקומכם" (עמ' 91).

איל מסרב לאפשר לאנשי העיירה לחמוק מאחריות למעשיהם.

הטיול והיער

איל ומשפחתו

משפחתו של איל נהנית מהמצב ממש כמו שאר אנשי העיירה: הבת לומדת טניס ושפות זרות, הבן עשה רישיון נהיגה וקנה מכונית, והאם קונה בגדים יקרים. איל מבקש לצאת לטיול עם המשפחה. הם נוסעים בעיר ומחוצה לה, מתפעלים מהנוף היפה, ובמיוחד – מהעיר המשגשגת ומתנופת-הפיתוח. הצבע השולט בסביבה הוא צהוב (או זהוב), צבעי תאוות-הבצע, המתקשרים גם למוטיב הנעליים הצהובות. איל נפרד ממשפחתו, שנוסעת לצפות בסרט בעיר הסמוכה, והולך לטייל ביער.

ביער עם קליר

קליר מופיעה ביער עם בעלה התשיעי ופמלייתה. לקול נגינת הגיטרה של רובי הם מקיימים שיחה אחרונה. לשאלותיו של איל, קלייר מספרת לו על התינוקת שנולדה להם, עליה לא ידעה כמעט דבר, ואשר נפטרה ממחלה בגיל שנה.

איל מודה לקלייר על הקבורה המפוארת שהכינה לו. קלייר מספרת: "אהבתי שלי לא יכלה למות, וגם לחיות לא יכלה. היא הפכה למשהו מרושע, כמוני... מיליארדי-הפז שלי עלו והשתרגו עליה. הם הושיטו אליך את זרועות החנק שלהם, כדי לגזול את חיך. כי חיך שייכים לי, לנצח. [...]. עוד מעט לא יישאר בזיכרוני דבר, פרט למאהב מת..." (עמ' 99)

בסוף התמונה נפרדים קלייר ואיל. איל לא ביקש מקלייר לחוס על חייו, וברור לצופה שהוא פוסע כעת, בהשלמה, לקראת מותו.

במלון האפוסטל מכונסים כל תושבי העיר להצבעה, שתוצאותיה ידועות מראש, על גורלו של איל.

באולם הכנסים של מלון האפוסטל מכונסים כל תושבי העיר להצבעה, שתוצאותיה ידועות מראש, על גורלו של איל.

גרסת התקשורת

התקשורת העולמית (רדיו וטלוויזיה) מכונסת בגילן, מאחר והיא עוקבת באופן קבוע אחר פעולותיה של קלייר זחנסיאן. התקשורת מדווחת שקלייר מתכוונת לתרום מיליארד לעיירה, בזכותו של ידיד נעוריה, איל.

נאום המורה

נאום של המורה מציג את עמדתה של קלייר: היא נותנת את הכסף לעיירה בתמורה לצדק שיעשה. הצדק הוא זה שמחפשת קלייר: הענשת מי שפוגע באם צעירה וחסרת-ישע, וב"ערכי המשפחה". הוא קורא לעיירה להצטרף לצדק של קלייר, בתמורה למיליארד. זהו נאום אירוני, המציג עמדה הפוכה לזה שהציג המורה בשיחתו עם איל. נאום זה מוכיח שגם המורה, איש המוסר האחרון, נכנע לכוחה של קלייר.

טקס ההצבעה

לשאלת התקשורת, איל מקבל על עצמו את החלטת העיירה, לקבל את תרומתה של קלייר. משמעות הדבר היא – הוא מקבל את ההחלטה על מותו.

מתקיים טקס, בו ראש העיר קורא בקול סיסמאות הקוראות לעיירה ללכת בדרך הצדק והמצפון, והקהילה חוזרת אחריו. בסיום הטקס זועק איל – "אלוהים!"

אלא שאז מתגלה שמצלמות התקשורת לא עבדו כראוי, והעיירה מתבקשת לחזור על הטקס. ראש העיר חוזר על סיסמאותיו, בהשתתפות הקהל, אלא שאיל אינו חוזר על זעקתו. התקשורת מאוכזבת.

החזרה על הטקס, שגם הוא עצמו בנוי מחזרות (ראש העיר חוזר על סיסמאות, הקהילה חוזרת אחריו) מצטרפת לאפקט ההכפלה של המחזה, היוצר את תחושת העדריות וחוסר האחריות האישית. בנוסף, החזרה על הטקס החגיגי גורמת להגחכתו והעמדתו באור אירוני ונלעג.

ההוצאה להורג

כל מי שאינם תושבי גילן מסולקים מהאולם. הגברים מתייצבים בשני טורים עם רוח ביניהם, היוצרים שביל קצר, שבקצהו המתעמל. איל נקרא ללכת בשביל. תושבי העיירה סוגרים עליו. הוא צונח על ברכיו, והם עליו. כשהם מתרוממים, הוא מת.

הרופא קובע את מותו משבץ לב. ראש העיר קובע שמת משמחה, והתקשורת מקבלת גרסה זאת ועומדת לפרסמה.

קלייר אוספת את גופתו של איל באלונקה ועוזבת איתה את העיירה, כדי לקבורו באחוזת-הקבר שבנתה עבורו, בקאפרי. לפני עזיבתה, היא מוסרת לראש העיר את ההמחאה המובטחת.

תמונת הסיום: המקהלה

תמונה זאת בנויה כאפילוג במחזה יוני. התפאורה מעידה על מצבה הכלכלי הטוב של העיר. בני העיר מופיעים כמקהלה יוונית. הם שרים על האסונות הפוקדים את בני האדם, אשר הנורא בהם הוא העוני. הם מתארים כיצד שינה הגורל הטוב את מצבה של העיר, מהללים את קלייר, ומסיימים בתפילה שהאל הטוב ישמור על גילן, על רמת החיים שלה ועל ערכיה המקודשים.

זוהי תמונה אירונית ביותר, המדגישה את צביעותה של העיירה, המקדשת רווחה כלכלית מעל לכל. למעשה, העיירה מייצגת את כלל הגזע האנושי וערכיו.

סיכום המחזה

נושא מרכזי: "העולם הפך אותי לזונה, ואני אהפוך אותו לבית בוש"ת"

דבריה של קליר במערכה השלישית יכולים להוות מוטו למחזה כולו. ניתן להפיק משמעויות שונות מדברים אלה. המרכזית שבהן היא – מעשה עוול אחד גורר אחריו נוספים. מעשה לא-מוסרי שעוברים עליו בשתיקה יביא בהכרח להתדרדרות מוסרית. כל אחד מאיתנו, אם ע"י נטילת חלק פעיל בו ואם ע"י אי-מניעתו, גורם, בסופו של דבר, לתחילת תהליך של סיאוב והתדרדרות מוסרית בחברה.

פירוט תכנית הנקמה של קליר:

- איל – ירצח ע"י בני עירו. קליר יכולה להרגו בקלות רבה בהרבה, אך בעזרת תכניתה היא משיגה כמה מטרות:
1. איל חווה את בגידת בני-עירו וחש בהשפלה ובבדידות, ממש כפי שהיא חשה בעבר.
  2. תושבי העיירה כולם מודים בעוול שנעשה לה.
  3. איל עובר תהליך של הבנה והכרה בעוול שעשה לה.

עדי-השקר – סורסו ועוורו. זהו צדק מושלם: הם היו עיוורים לאמת – ועכשיו הם עיוורים באמת; הם העידו ששכבו עמה – ועכשיו לא ישכבו עוד עם אף אחת לעולם. בנוסף, היא מצרפת אותם לפמליה שלה, ובכך מדגישה גורמת לאלה שחטאו לה להיות חלק מהתיקון.

השופט – הופך לרב-המשרתים שלה, תמורת בצע כסף. כך היא גורמת לאיש שמעמדו המכובד גרם לה עוול לעבד כל כבוד עצמי, תמורת כסף.

העיירה כולה – העלימה עין כשנעשה לה עוול, ביזתה וזנחה אותה. עכשיו היא מביאה עליהם עוני וסבל, וגורמת להם לבגוד בכל מה שראו כערכים מקודשים: צדק, אמת ואחוה.

הגברים – קליר הדרדרה למצבה בגלל גבר שאהבה ואח"כ שימשה כזונה עבור גברים. היא נוקמת בכל הגברים כאשר היא הופכת אותם למשרתיה, מתחתנת ומתגרשת איתם כרצונה, ולבסוף – גורמת לגברי גילן לעשות את רצונה, תמורת כסף.

העולם כולו – קליר משפילה את כל מנהיגי העולם (האפיפיור, ראש הבנק העולמי, נשיא ארה"ב, ראש ממשלת הודו ועוד), כשהיא גורמת להם להתחנף אליה ולעשות את רצונה. היא משחררת נדונים למוות ועוצרת רכבות כרצונה, ובכך היא מראה שהחוק היחידי הקיים הוא חוק הכסף – ממש אותו חוק שבגללו הושפלה כנערה.

רקע: אירופה של אחר מלחמות העולם

המערכה הראשונה מסתיימת בנאומו רב-הרושם של ראש העיר:

"גברת זאחנסיאן! אנחנו עדיין באירופה, עדיין אין אנו פראי-אדם. אני דוחה את הצעתך בשם העיר גילן. בשם האנושות. מוטב שנישאר עניים משנתגאל בדם אדם." (עמ' 41) תושבי גילן מגיבים לנאום בתשואות רמות, אך הצופה אינו יכול שלא להבחין באירוניה: הצגתה של אירופה כיבשת תרבותית, שאזרחיה סולדים משפיכות דמים, מגוחכת לנוכח שתי מלחמות העולם שסערו בה מאז עזבה קליר את גילן ועד ששבה אליה. ממש כמו אירופה, שאיבדה מזמן את מוסריותה, כך גם העיר גילן.

דמויות מרכזיות

אלפרד איל

: פירוש שמו הפרטי – "הוא" (בצרפתית). איל הוא הדמות העגולה היחידה

במחזה, שכן הוא היחידי שעובר תהליך אמיתי של שינוי. במערכה הראשונה הוא זחוח, נהנה מהצלחתו החברתית ואינו מכיר במעשיו הרעים. במערכה השנייה הוא עובר תהליך בו הוא מגלה שבני-העיירה זונחים אותו. בסוף המערכה הוא אינו עולה על הרכבת מחשש שמא יעצרו אותו, אך גם מתוך הבנה ברורה יותר של חטאו, ממנו לא יוכל להמלט לעולם. המערכה השלישית היא מערכה של השלמה: איל המתהלך בחדרו משלים עם גורלו ואינו נלחם בו עוד. עם זאת, הוא אינו מוכן לאפשר לעיירה להסיר מעצמה אחריות, הן לחלקה בפשעו (העלמת עין), והן לרצח שהיא מתעדת לבצע.

איל מגלה שנכשל בחייו: המשפחה שהקים, וכן כל אלה שראה כחבריו הנאמנים, בוגדים בו. איל מגלה שמעשה הבגידה שלו בקליר הוא שהביא להתדרדרות המוסרית של העיירה כולה, וכך גם לאובדנו שלו.

קליר זחנסיאן ופמלייתה

קליר היא דמות שטוחה וגרוטסקית. היא איבדה כל צלם אנוש והיא מקדישה את חייה לנקמה. איבריה המלאכותיים היקרים מייצגים את אופייה הקשה והלא-אנושי, שהחליף את הנשמה שהייתה לה בעבר. קליר אינה מרחמת או חומלת על איש. היא כל-יכולה, ונתפסת ע"י סביבתה כמעין אלה.

קלייר מצטיירת כדמות לא-אנושית, מיתית. היא נתפסת כמי שמנבאה גורלות (כך רואה אותה המורה, וכך מסתבר מתוך השאלות שהיא שואלת במערכה הראשונה), ולכן היא כעין נביאה. מצד שני, היא עצמה יוצרת את הגורל, ולכן היא כעין אלה. יש אירוניה בנבואותיה, מאחר והיא עצמה מגשימה אותן.

ראש העיר, נושאי התפקידים ואנשי העיירה

ראש העיר מייצג את שאר התושבים, כולל משפחתו של איל. כולם דמויות שטוחות ומשוכפלות, המוכנות לוותר על ערכיהן המוסריים תמורת בצע כסף, ומתנהגות בצביעות ובהתחסדות.

המורה:

המורה הוא חריג ביכולתו להבין את התהליך שעוברת העיירה, ובניסיונו לעצור אותו. הוא הדמות המצפונית ביותר בעיירה. אלא שגם הוא, כמו השאר, מוותר, כשהוא מבין שכוח כספה של קלייר גדול

מכוח המוסר שלו. בסוף המחזה הוא נושא נאום המעיד שהוא מצטרף לכלל, ומוותר על עקרונותיו המוסריים. כדי להתגבר על רגשות האשם שלו, הוא הופך לשתיין.

הכומר:

גם הכומר, כמו המורה, עושה צעד קטן כדי להפסיק את המעשה הלא-מוסרי. אלא שקריאתו לאיל לעזוב את העיירה מסתברת כבלתי-אפשרית. בסוף המחזה הוא משתף פעולה עם כל השאר, כאשר הוא מציע לאיל לשמש אותו בווידיאו האחרון לפני ההוצאה להורג.

התקשורת:

התקשורת מלווה את קלייר לכל מקום, מסקרת את כל מעשיה ולעולם אינה שופטת אותה. התקשורת מושחתת מאחר וזנחה את תפקידה העיקרי – להיות כלב השמירה של הדמוקרטיה והצדק. התקשורת מונעת אך ורק ע"י הרצון לפרסם ולהתפרסם. היא אינה מסוגלת ואינה רוצה להבחין במעשים לא-מוסריים.

סוג וסגנון: טרגדיה או קומדיה?

המחזה בנוי כטרגדיה קלאסית: שלוש מערכות, מות הגיבור בסיום, אלא שהוא נראה יותר כקומדיה, וזאת בגלל השימוש באמצעים הקומיים. המחזה מודרני, שאינו יכול להיות מוגדר כקומדיה או כטרגדיה. ניתן להגדירו כמחזה טראגי-קומי.

במחזה זה יש שימוש בצורות קומיות שונות, שהמרכזיות בהן – הסאטירה והגרוטסקה.

סאטירה

צורת כתיבה השמה ללעג מגרעות שונות באדם יחיד, בקבוצה או בחברה האנושית כולה, ע"י הצגתן בהגזמה, באור מגוחך או אירוני, לעתים מתוך כעס ולעתים מתוך רחמים. יש שמטרתה המוצהרת של הסאטירה היא להביא לתיקון של המגרעות הללו, ויש שהיא מסתפקת בהוקעתן (מתוך האנציקלופדיה של y-net)

אנו רואים אמצעים סאטיריים, למשל, בנאום קבלת-הפנים של ראש-העיר. נאום זה, מטרתו העיקרית היא – להתחנף לקליר, כדי שתתן לעיר כסף. לשם כך, ראש העיר מעוות עובדות שונות מעברה של קליר:

↔ הוא מציג את אביה כמי שהקים מבנה מפואר בעיר, בעוד שלנו ידוע שהוא היה בנאי פשוט, שהקים את מבנה השירותים הציבוריים.

↔ הוא מציין שהייתה תלמידה למופת, ובפרט – בלימודי הטבע, בעוד שקליר הייתה תלמידה חלשה ופרועה שספגה מכות בביה"ס, ורק בטבע היה ציונה "מספיק".

↔ הוא מספר שקליר היתה ידועה כ"אוהבת צדקה", וכדוגמה – מספר שקנתה לאלמנה זקנה תפוחי-אדמה בכספה הדל. למעשה, קליר גנבה את התפוחים עבור האלמנה כדי שתיתן לה לשכב עם איל במיטה.

נאומו של ראש העיר הוא סאטירה על הפוליטיקאים המעוותים את המציאות לפי צרכיהם.

גרוטסקה

צורת כתיבה קומית שמטרתה לבקר, ללעוג ולהצחיק. אמצעיה הם הפרזה ועיוות ההופעה, התכונה, ההיגיון וההתנהגות של המבוקר. (מתוך המונחון של ריבלין).

תיאורה של קליר במחזה זה הוא גרוטסקי. היא בנויה כולה מאיברי שנהב יקרים, המדגישים את היותה לא-אנושית ואת עושרה. גם האופן בו היא "צורכת" אנשים, ובפרט – בעלים, הוא גרוטסקי, ומדגיש את תאוות הנקמה שלה במין הגברי, ובבני-האדם בכלל.

מוטיבים מרכזיים

מוטיב השיכפול והכפילות

של העיירה והעולם כולו. העדריות היא הצד ההפוך למוסריות, מאחר ושיפוט מוסרי כרוך תמיד בנטילת אחריות אישית.

דוגמאות למוטיב הכפילות: בעליה של קליר, לועסי המסטיק, העיוורים, אנשי-העיירה חסרי הייחוד, החוזרים על דברי מנהיגיהם (למשל: בתחנת הרכבת בסוף מערכה שנייה, בטקס ההצבעה), אנשי העיירה המתחפשים לעצים בסצינות היער, הצילינדר העובר מייד ליד בטקס קבלת הפנים של קליר, ועוד.

מוטיב הכסף והזנות:

מייצגים את חוסר המוסר בעולם, שמוכר את ערכיו תמורת בצע-כסף. משמעותה – מכירת האנושיות והמוסריות תמורת בצע כסף. שייכים למוטיב זה: המיליארד, הנעליים הצהובות וכן הצבע הצהוב השולט במערכה האחרונה, סיפורה של קליר, וכמובן – ההתדרדרות המוסרית של העיירה.

תשתית של טרגדיה יוונית ומשמעותה

למחזה תשתית ברורה של טרגדיה יוונית, שתפקידה - יצירת האירוניה במחזה. בעוד שהמחזה היווני הקלאסי מדגיש את ערכי המוסר של החברה, כגון: כבוד האדם, נאמנות ומוסריות, במחזה זה מודגשים ערכים שונים לחלוטין של החברה האירופית במאה העשרים: תאוות-בצע, זלזול בכבוד האדם ובחיון, וזניחת השיפוט המוסרי והאחריות האישית. השימוש במבנה הקלאסי של הטרגדיה היוונית מדגיש, בדרך אירונית, את ההבדל בין הערכים העתיקים למודרניים.

דוגמאות לתשתית היוונית במחזה:

← **מבנה קלאסי** של שלוש מערכות.

← **"המגפה"** הלא מוסברת של העיר: טרגדיות יווניות קלאסיות נפתחות לעיתים קרובות בתיאור של

מגיפה. המגיפה מוסברת תמיד כעונש מהאלים על חטאי החברה. בפתיחת מחזה זה מתוארת העיירה כבמגפה: עוני, רעב ודלות פושים בכל. במערכה השלישית מסתבר שה"מגיפה" היא אכן "עונש" מה"אלה", הגברת הזקנה, שרוששה את העיירה כחלק מתכנית הנקמה שלה.

← **קליר כאלת גורל:** עם הופעתה היא מתוארת ע"י המורה כמין אלת-גורל יוונית, דבר

שמסתבר בהמשך כנכון.

← **ערכיו של המורה:** בעמ' 82 אומר המורה: "אני הומניסט, ידיד של יוון העתיקה, מעריך של

אפלטון". עם זאת, הוא מוותר על ערכיו, ממש כמו שאר התושבים.

← **האפילוג:** תפקיד האפילוג בטרגדיה היוונית הוא להדגיש את ערכי המוסר שהיה על הצופה

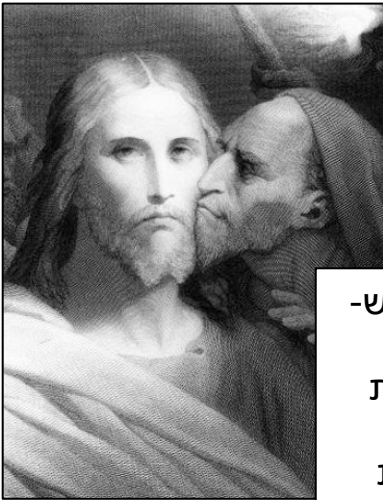
להפיק מהמחזה. במחזה זה נעשה שימוש גרוטסקי באפילוג: העיירה כולה מופיעה כמקהלה יוונית קלאסית, ושרה שיר הלל לרווחה כלכלית, שהיא הערך המקודש ביותר בעיירה.

מוטיבים נוצריים ומשמעותם

המחזה מלא, לכל אורכו, בסמלים נוצריים, המרמזים על פרשת הסגרתו של ישו לידי הרומאים. ממש כמו התשתית היוונית, השימוש במוטיבים נוצריים נועד ליצור אירוניה במחזה. בעוד שהנצרות מטיפה לחסד, לרחמים ולהתנהגות מוסרית, במחזה זה אין כל זכר לערכים אלה. ישו מת כדי לכפר על חטאי כל המאמינים. כך גם איל, המועלה כקרבתו כדי לכפר על חטאיו וחטאי שאר התושבים. אך למעשה – תושבי העיירה כולה חוטאים, ומותו של איל רק מגדיל את פשעם.

← **מלון האפוסטל** : שמו מרמז על שליחיו של ישו. במלון זה מתקיימת, בסוף המערכה הראשונה, הסעודה לכבוד קליר, שעיצובה הבימתי מזכיר את –

← **"הסעודה האחרונה"** היא סעודת-הפסח, שבסופה נעצר ישו ע"י משמרות הרומאים.

יהודה איש-קריית מסגיר את ישו, באמצעות הנשיקה

← דבריו של איל בסיום המערכה – **"אחד מכם יעצור בעדי"** – מרמזים על נבואתו של ישו, בסעודה האחרונה, לפיה אחד משליחיו יבגוד בו. ואכן, בסוף הסעודה בגד בו יהודה איש קריות והסגיר אותו לרומאים. בנצרות נשארה דמותו של איש-קריות כאישיות שנואה, סמל לבוגדנות בעד בצע כסף, ממש כמו העיירה גילן, שעומדת להסגיר את איל בעבור מיליארד.

← **הדרשה של הכומר** (במערכה השלישית) מבוססת על המכתב "אל הקורינתיים א'", פרק י"ג". מכתב זה מדבר על הצורך לדבוק בערכי המוסר, כדי לזרז את ביאת המשיח.

← **החורבה מהתקופה הנוצרית הקדומה**, שנהרסה ע"י ההונים (עמ' 100) – הבעל התשיעי מגלה אותה ליד גילן. ההונים היו עם של נוודים ששטפו את אירופה במאה הרביעית והחמישית. בשפה האירופית הם מייצגים "ברבריות הרסנית שאינה יודעת רחמים" (האנציקלופדיה של ynet)

← **הווידוי לפני המוות**: הכומר מנסה להציע לאיל תמיכה מוסרית לפני הוצאתו להורג, אך איל מסרב לקבלה. איל רומז על כך שאין כל ערך לטקסי הנצרות, שכן היא פשטה את הרגל מבחינה מוסרית בעיירה גילן.

תקציר ותמצית

(לשימוש כפתיחה לתשובה:)

תושביה של גילן, עיירה בדיונית במרכז אירופה, עוברים באופן הדרגתי תהליך, המכשיר אותם לרצוח את אחד מבני עירם, איל, תמורת רווחה כלכלית. הם משמשים מכשיר בידיה של קליר זחנסיאן, מיליונרית זקנה, המבקשת את מותו של איל, אהוב-נעוריה, כנקמה על כך שזנח אותה 45 שנה קודם לכן, בהיותה בהריון וחסרת-מגן.

תכנית הפעולה של הזקנה גאונית בפשטותה: היא יוצרת מצב של מחסור ועוני בגילן, מפגינה את עושרה האדיר, מגלה לכולם את העוול הנורא שנגרם לה בצעירותה ע"י איל, ומכריזה על עסקה: "צדק תמורת מיליארד".

התגובה הראשונה של אנשי גילן להצעה היא תדהמה וסירוב. אולם לאט לאט הם מתחילים לקנות מוצרי מותרות בהקפה, על חשבון המיליארד המובטח, בחנותו של איל. כך הם הופכים לבעלי-חוב של קורבנם. את חובם הם יוכלו להחזיר רק אחרי שירצחו את הקורבן עצמו. לאחר פרפורי מצפון אחרונים מצד הכומר והמורה, ממשיך כדור השלג להתגלגל והמעשה הצפוי אכן מגיע: זהו קו עלילה נוקשה וברור מראש, ואין מה שיעצור אותו — איל נרצח, ותושבי העיר זוכים לרווחה כלכלית.

אופיו הנוקשה של המחזה מתבטא בשלושת משפטי הסיום של שלוש המערכות:

אני אחכה (קלייר במערכה 1) אני אבוד (איל במערכה 2) "אזי על כל טוב נתענג בגילה" (הקהל, מערכה 3). אלו הם קליר כשופטת, איל כקורבן, והאזרחים כתלוינים.

תכנית הנקמה של קלייר היא, למעשה, חיקוי מוגדל באופן מפלצתי כמעט, של העוול שגרם לה איל: כשם שאיל זנח אותה למען רווחה כלכלית, כך היא מציעה רווחה כלכלית תמורת רציחתו.

על המחזאי פרידריך דירנמאט

דירנמאט נולד בקונולפינגן, ליד ברן שבשווייץ, בשנת 1921. מחזאי פעיל פוליטית הידוע בעיקר בשל הדראמות האוונגרדיות שלו המצטיינות באווירה ביזארית ובתפניות עלילה, ובשל ספרי המתח הפילוסופיים המעמיקים שכתב והסאטירה המקאברית שיצר. נפטר בעיירה נושאטל בשנת 1990. מעבודותיו הידועות:

- ⇐ "ההבטחה" - (1956) סיפור בלשי מעמיק על בלש היוצא אחר רוצח סדרתי של ילדות קטנות. זהו סיפור היורד לנבכי הנפש האנושית ודן בשאלות פילוסופיות על כוחו של המקרה, ותוקפה של ההבטחה. הספר עובד בשנת 2001 לסרט (בשם האנגלי "The Pledge" בכיכובו של ג'ק ניקולסון). הוא תורגם מספר פעמים לעברית, לאחרונה בשנת 1994 על ידי רות בונדי תחת השם "ההבטחה והתקלה" בהוצאת עקד - גוונים.
- ⇐ "הפיסיקאים" (1962) - מחזה המתרחש בבית חולים לחולי נפש בו החולים מאמצים זהויות של אישים נודעים, ובן דמותו של אלברט איינשטיין מנסה להזהיר את העולם מפני מוראות פצצת האטום שהוא הביא לעולם.
- ⇐ "ביקור הגברת הזקנה" (1956) - אולי יצירתו הידועה ביותר של דירנמאט.

(מתוך האנציקלופדיה המקוונת "ויקיפדיה")

